

N A Š D A L J N I B L I Ž N J I S V E T

ANTOLOGIJSKE PESMI ADAMA MICKIEWICZA

»Antologijske?« Lahkò bi rekli, da so skoraj vse pesmi in pesnitve, ki jih je napisal najpomembnejši poljski pesnik Adam Mickiewicz (1798–1855), sodobnik našega Prešerna, antologijske. Zato moram gornji pridevnik nekoliko pojasniti.

Pesmi sem izbral iz antologije z naslovom *Od Kochanowskega do Staffa*, tj. od poljskega baroka do začetka našega stoletja. Ta antologija veljá še danes za eno najboljših poljskih antologij. Pesmi zanjo je izbral Waclaw Borowy. Knjiga je prvič izšla v Lvovu leta 1930, drugič pa popravljena in nekoliko bolj obširna v Londonu leta 1954. Povedati moram še, da sem iz te antologije izbral *samo tiste pesmi*, ki jih ni v knjigi prevodov Mickiewiczevih pesmi z naslovom *Pesmi in pesnitve* (Kondor 1967, prevajalci: Rozka Štefanova, Dušan Ludvik in Jože Udovič). Zato tudi nisem prevajal Krimskih sonetov, ki jih že imamo v slovenskih prevodih.

Toda Krimski soneti so nekaj najboljšega, kar je napisal mladi Mickiewicz. Sodobni poljski literarni zgodovinar dr. Stanislaw Makowski piše v svoji knjigi *Svet Krimskih sonetov med drugim* tole: »Mickiewiczev mladostni izlet na Krim je trajal dva meseca... Povabili so ga namreč, naj potuje skupaj z generalom Janom Wittom, ki je odhajal na Krim, da bi kot inšpektor pripravil obisk carja Aleksandra I. po južnih ruskih provincah... Neki Aleksander Asher, po rodu Madžar, lastnik tamkajšnjega posestva, mi je pripovedoval, da je Mickiewicz nekaj tednov stanoval v podnožju gore Ajudah v vili, imenovani Artek, medtem pa peš ali na konju hodil na izlete v krimsko gorovje.« In še: »Ciklus Krimskih sonetov se začinja s sonetom Akermanske stepe... Akerman, zdaj Bjelgorod pri Dnjestrju, leži 85 kilometrov jugozahodno od Odese, na desnem bregu Dnjestra. In omenjeni sonet je pesniški sad poti od Akermana do Odese. Mickiewicz mu je najprej dal naslov *Potovanje v Akerman*.« O sonetu Bahčisaraj pa piše Makowski v knjigi, ki je izšla leta 1969 v Varšavi, da je sonet zgrajen iz avtentičnega gradiva, kakor so bile nekoč iz marmorja zgrajene razvaline tega gradu in harema. Na koncu knjige pravi Makowski še, da so Mickiewiczevi Krimski soneti pesniško odkritje, v katerem se prepleta čudovita pesnikova fantazija s spomini in z resničnostjo, vzhodnjaška melanholija romantikov z zahodnjaškim zanosom, zvoki arabskega pesništva pa z mladostnim idealizmom.

Tako je Adam Mickiewicz začetnik poljske romantike, ki se je v prvi polovici devetnajstega stoletja širila po vsej Evropi in prišla tudi v Severno Ameriko.

Adam Mickiewicz je bil rojen 24. decembra 1798 v vasi Zaosie pri mestecu Nowogródek. Pesnikov oče je bil – čeprav osiromašen – kaznovan z odškodnino, ker

se je štiri leta pred rojstvom sina Adama udeležil ponesrečene vstaje proti caristični Rusiji. Takšnih vstaj je polna poljska zgodovina. Vendar so poslali Adama v šolo, kjer se je vnel za verzificiranje in – kajpak – za prevratniške ideje, ki pa so se mu iz glave počasi razpršile.

Poljski literarni zgodovinar Julian Krzyżanowski pripoveduje o Mickiewiczem mladostnem obdobju med drugim tole: »Z dunajskim kongresom (1815) se je končalo obdobje Napoleona... in to je vplivalo tudi na razvoj poljske književnosti. Zanj je bilo še bolj prelomno leto 1831.« In dalje: »Razcvet poljske literature v francoskem izgnanstvu je imel svoje dobre in slabe strani. Dobro je bilo to, da so poljski pesniki in pisatelji navezali stike z bogatim francoskim kulturnim življenjem... slabó pa to, da se marsikdo v novem literarnem vrenju ni znašel in je zato krenil vsak po svoji poti. Mickiewicz je ostal na trdnih tleh, njegov mlajši sodobnik Juliusz Slowacki pa je začel sanjariti, čeprav so prav iz tega nastala celó njegova najboljša dela.«

Mickiewiczova prva knjiga pesmi je izšla leta 1822, toda vseh njegovih knjig bi bilo preveč za naštevaje. Najbolj pomembne med njimi so: epa *Grażyna* in *Konrad Wallenrod*, pa veličastni spev *Gospod Tadej*, ki ga imamo tudi v slovenskem prevodu Rozke Štefanove. Poslovenjena je še njegova nekoliko zapletena drama *Dziady* in marsikaj drugega, kar so slovenski pesniki in prevajalci prevajali od Prešerna dalje.

Mogoče bodo slovenske bravce ponekod presenetili poljski trinajsterci v sonetih, pa tudi v drugih pesmih: a Poljaki pač tako pišejo in njihovih trinajstercev Slovenci ne smemo pokvariti.

Težko je reči, da tudi na genialne pesnike, kakršen je Mickiewicz, ne vplivajo njihovi predhodniki. Očitno so nanj vplivale ljudske pesmi, pa Puškin in Goethe (z njima se je Mickiewicz tudi osebno srečal), dalje Schiller in Bürger, pa Petrarca, Dante, Byron in drugi.

Mickiewiczovo življenje ni bilo ravno srečno. Vsakdanji kruh si je nekaj časa služil z urejevanjem poljskega emigrantskega časopisa v Parizu, predaval je latinsko slovstvo v mestu Lausanne, nekaj časa je imel na pariški univerzi stolico za slovenske književnosti, zraven pa je ob bolni ženi poprijel še za kakšno drugo delo.

V domovini so sicer klasicistično usmerjeni literati Mickiewiczza odklanjali, vendar so jih njegove pesmi preživele.

Za svobodno Poljsko vneti pesnik je potem, ko se je Rusija zapletla v vojno s Turčijo, odšel v Carigrad in tam organiziral poljske legionarje za boj proti ruskemu carizmu. Toda izčrpan in oslabel je 26. novembra 1855 v tem turškem mestu podlegel koleri. Pokopali so ga v Parizu, zdaj pa počiva skupaj z Juliuszem Slowackim v wawelski katedrali v Krakovu.

V tem izboru je treba nekoliko pojasniti prvo pesem, ki ima naslov *Prijateljem*. V njej je omenjeno ime Maryla, ki mlademu Mickiewiczu ljubezni ni vračala, med drugim tudi zaradi tega, ker je bil pesnik (kot naš Prešeren) reven, ona pa iz bogate družine. Sicer je Adam Marylo snubil, vendar se je ona odločila za graščaka. Vseeno pa pravi Mickiewicz v enem od verzov samemu sebi: »Pero naj razumno piše!«

**PRIJATELJEM
POŠILJAM BALADO »TO LJUBIM«**

Že ena je, dve, tri... ni konca noči,
Okrog spi vse v gluhi tišini,
Čez zid samostana lè veter šumi
In lajež psov slišim v bližini.

Na svečniku sveče zdaj zdaj več ne bo,
Že plamen vse globlje se stiska,
Pa dvigne se spet in omahne na dno,
Zablisne, ugasne, zabliska.

Strahota! Ta hip je bil poln bolečin,
Nebo pa bilo je milo.
Kaj sladkih trenutkov še hrani spomin!
Za zmeraj je vse minilo.

Zdaj iščem si sreče v tej knjžici tu,
A proč z njo, ker me dolgočasi!
Spet dragih stvari si želim in mirú,
To sanjam, se zdramim včasih.

Če kdaj pa sladák me zanos zaslepi,
Uzrem brate, ljubo svojo,
Se dvignem, strmim, a po steni drsi
Lè senca s postavo mojo.

Pero raje vzamem. V tišini pletó
Se misli same vase.
K tovarišem mojim drsi mi pero.
Začnem. Ne vem, če konča se.

Morda na minulo pomlad mi spomin
Ta zimska pesem omili?
Kako o ljubezni zapeti želim,
O strahu in o Maryli!

Kdor s čopičem rad razslavil bi ime,
Portrete o njej naj riše.
A verzi o nesmrtnosti naj govore.
Pero naj razumno piše!

Tako je Adam Mickiewicz začetnik poljske romantike, ki se je v prvi polovici devetnajstega stoletja širil po vsej Evropi in prala tudi v Severni Ameriki.

Adam Mickiewicz je bil rojen 24. decembra 1798 v vasi Zaosie pri mestecu Nowogródek. Pesnikov oče je bil – čeprav osiromščen – kmetovan v oskudniški kei;

Čprav sem z razumom dojel, za kaj gre,
 Uteho iščem, ne slave.
 Pa raje povem vam (če spomnim se še),
 Kako sva se šla zabave.

Maryla delila ni sladkih besed.
 Skopost je bila nje navada.
 Če *ljubim* ponavljal kdo spet je in spet,
 Ni rekla *imam te rada*.

Zato sem v samici, ko k jutru je šlo
 In vse je spanec premagal,
 Maryli za lahko noč in za slovo
 Strašljivo balado zlagal.

SEN

Čprav boš morala me zavrniti,
 Če se v ljubezni kaj ne predružačiš,
 Ne želi solz mi, če želiš oditi,
 Ne reči zbogom, ko proč zakoračiš!

Naj še pred tožnim jutrom za večera
 Odplava hipec božanja brez upa!
 Ko pa bo čas ločitve tu za zmeraj,
 Takrat mi daj lè nekaj kapelj strupa.

Na tvoja usta stisnem svoja. Veke
 Pa bodo odprte, ko zmračí se k smrti.
 Razkošno naj zasanjam se na veke,
 Poljubi bodo v tvoje oči zazrti.

Ko pa že mnogo dni in let premine,
 Mi porekó: zapusti to gomilo.
 Takrat ti pride tvoj sanjač v spomine,
 Nebo bo tudi tebe zanj zdramilo.

Sestavila me v belem boš naročju
 In spet objela me z rokó ljubečo.
 Zbudim se in pomislim: od sinoči
 Dremáv v poljubih zrem v oči ti s srečo.

LAVRI

Ko komaj sem te uzrl, že sem se v ognju vical,

V očeh neznanih znani obraz se je zrcalil,

Od tvojih jagod v naju vzcvela je rdečica

Kot roža, ki nov dan ji prsi je razgalil.

Ko pa zapela si, so se solzé ulile,

Tvoj glas v srce je silil, dušo ovil s plamenom,

Bilo je, kot bi angel klical jo z imenom,

Nebesne ure hip rešitve so zvonile.

O, draga! Naj oči se ne bojé priznati,

Da sem s pogledom te in s svojim glasom ganil:

Ljudi, ki niso z nama, se nikarva bati.

Ne, da z brezupnim begom bom ljubezen branil.

S poroko drugemu smeš rôko darovati,

Priznaj lê: tvojo dušo Bog je zame shranil.

POGOVOR

Preljuba moja, kaj naj govoriva?

Zakaj, čeprav s teboj, delim naj čustva?

Naj dušo ti prelijem skozi usta,

Drobim besede kot drobtine iz tkiva?

Saj prej kot v sluh tvoj in srce dospejo,

Se v ustih prevetré in v led zamrejo.

Da ljubim, stokrat moral sem priseči.

Ti pa si žalostna in še srdita,

Ker se mi prav ljubiti ne posreči

In niso izpeta govorenja skrita.

Otrnil sem, kako naj se prisilim

Ti dati znak, da živ sem, ne v gomili?

Zaman sem moral usta utruditi,

Zdaj rad bi s tvojimi stopil jih v eno.

Lê z bitjem sîca hočem govoriti,

Pa z vzdihli te poljubljati vzneseno,

Tako kramljati ure, vse dni v letu,

Do konca in po koncu na tem svetu.

MORNAR

Kje, morje, noč spočneš in slo viharja?
 Od brega odšel sem v zarji, poln tišine.
 A kakšen val zdaj obme v vihri udarja!
 Ni môči pluti, naj nazaj odrinem?
 Naj bo življenja čoln brez gospodarja?

Presrečen, ki krmarit mu priskoči
 Krepost, z neba poslana Lepotica!
 Ko noč zgosti se in pripravlja k toči,
 Noč kupo jima dá, odsloni lica,
 Oči jima zbistri, sladkost natoči.

Presrečen, kdor še sam je ljub Kreposti!
 Prispè, čeprav se slave čer bo uprla.
 Kot balzam ublaži mu strast norosti.
 Če še Lepota ne bi nanj se ozrla,
 Priplul bi ves potan in v krvi gosti.

Če pa obraz pokaže ti Lepota,
 Potem na poti odleti, izda te.
 In z njo gre up, varljiva gre slepota.
 Ah, kakšen prazen svet potem obda te!
 Sladkost Kreposti bo lè grenka gmota.

Lepota se bo tam, kjer sonce vzhaja,
 Borila z vihro, sredi senc ječala.
 Ne v prsi s srci – v led, ki se ne taja,
 Udari in bo v roke kamnov pala.
 Kdo dolgo v takšnem naj obupu vztraja?

Življenje in konec sta dve težki stvári.
 Naj blodimo še dalje sred temine?
 Naj vse nas z vsem pogoltnjeo viharji?
 Se kdo, ki vrže se v prepad, spet s krili
 Iz njega vrne – ali v dnu izgine?

Vse živo mine – svet mi skuša vbiti...
 Zakaj glas v meni ne poglablja vere,
 Da zvezde duše ni moč pogasiti,
 Da kroži, vržena v globel brez mere,
 Do dne, ko neha večni čas krožiti?

Čigav je krik bolesti tam z obale?
 Ste vi, prijatelji in bratje moji,
 Ki še stojite vrh pribrežne skale?
 Je vaše oči tam strah v puščobi svoji,
 Da so na meni in valéh obstale?

Če vržem se, ko me obup preplavi,
 Zaman norim, da izjočem nehvaležnost!
 Kdo vam oblake črne naj predstavi?
 Za vas bo grom in vihre vseobsežnost,
 Ki trga čoln, lè glas in blisk v daljavi.

Zaman tu v bliske vi in jaz strmimo,
 Grom čutim jaz, vsi drugi gluhi spite.
 Vse naše sodbe Bogu prepustimo,
 Ne v meni, z mano v sojenju bodite.
 – Jaz plovem v dalj, vi greste k domu mimo.

Uvod in prevod: Lojze Krakar

POGOVOR

Preliuba moja, kaj naj ti povem
 Zakaj, čeprav v tvojih očeh
 Naj dolo ti priložim
 Drobim besede kot drobnice
 Saj prej kot v sluh tvoji
 Se v ustih prevetel in
 Da ljubim, stokrat
 Tupa si falostna in
 Zvijanje in klanec sta dve
 Naj vse nas z vsem pogoltno
 Še kdo, ki vije se v
 Iz njega vije – ali v dnu
 Vse živo mine – svet mi
 Nekat glas v meni ne
 Da vziro duše in moč
 Tako, vžena v globel
 Da tvoj, ko naha se